



Клімова А. В., аспірант, завідувач відділу ліцензування та акредитації (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІЦЕНЗІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз та розкрито особливості правового забезпечення ліцензування освітньої діяльності закладів вищої освіти як одного з основних інструментів державного регулювання освітньої діяльності та забезпечення якості освітніх послуг. Систематизовано та проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють організаційну структуру ліцензування освітньої діяльності закладів вищої освіти, здійснення контролю з боку органів ліцензування за дотриманням ліцензійних умов провадження освітньої діяльності та державного нагляду за діяльністю органів ліцензування.

В результаті аналізу визначено невідповідності у формулюваннях окремих нормативно-правових актів один одному, висвітлені недоліки окремих положень нормативно-правових актів та запропоноване бачення автора щодо внесення змін до законодавчих актів в частині реформування організаційної структури ліцензування освітньої діяльності.

Ключові слова: вища освіта, державне регулювання надання освітніх послуг, зовнішнє забезпечення якості вищої освіти, ліцензування надання освітніх послуг, правове забезпечення ліцензування освітньої діяльності, ліцензійні умови провадження освітньої діяльності.

Реалізація державної політики України у сфері освіти направлена на розвиток автономії закладів вищої освіти, гармонізації освітнього процесу, наукових досліджень та бізнесу, підвищення якості освітніх послуг. Реформування управління освітою, прагнення України увійти в загальноєвропейський освітній простір змушує державу розбудовувати систему зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. Одним із основних інструментів державного регулювання освітньої діяльності та забезпечення якості освітніх послуг є система ліцензування, що дозволяє проводити зовнішню оцінку спроможності надавати освітні послуги закладами вищої освіти, при цьому зберігаючи повагу до їх автономії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного

регулювання вищої освіти в Україні досліджували в своїх наукових роботах В. Кремінь, П. Курмаєв, О. Калініна, В. Луговий, О. Поступна, А. Тамм, Т. Фініков. Різні аспекти ліцензування господарської діяльності, в тому числі і освітньої діяльності закладами вищої освіти розглядаються в наукових працях А. Баженової, В. Бахрушина, В. Лугового, М. Савченка, Т. Червякової, Т. Фінікова. Реформи, які відбуваються в системі вищої освіти, постійні зміни в законодавчоправовому полі ліцензування господарської діяльності у сфері освіти потребують подальших досліджень правового забезпечення ліцензування освітньої діяльності, як інструменту державного регулювання вищої освіти України.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз нормативно-правового забезпечення ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти.

Викладення основного матеріалу. Держава є одним з суб'єктів макроекономіки, головною функцією якого є організація виробництва суспільних благ. У такій якості вона забезпечує регулювання економіки, визначає умови і правила проведення господарської діяльності, встановлює певні вимоги і обмеження діяльності суб'єктів господарювання, включаючи їх відповідальність за правопорушення у сфері господарювання. Освітня діяльність закладів вищої освіти є одним із видів господарської діяльності, що підлягає державному регулюванню за допомогою ліцензування. Правові засади ліцензування господарської діяльності, і в тому числі освітньої діяльності закладів вищої освіти, представлено законодавством трьох рівнів.

Норми Цивільного кодексу України (статті 91, 111, 227), Господарського кодексу України (статті 12, 14, 43, 51, 128, 131, 239) та Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», що встановлюють загальні засади ліцензування як інструменту державного регулювання господарської діяльності, відносяться до першого рівня законодавства. Цивільним кодексом України передбачено, що юридична особа може здійснювати окремі види господарської діяльності, перелік яких встановлюється законом, лише після одержання нею спеціального дозволу, тобто ліцензії, а також встановлено загальні засади правових наслідків ведення господарської діяльності без наявної ліцензії [1, п. 3 ст. 91, п. 6 ст. 111, ст. 227]. Господарський кодекс України визначає, що ліцензування є засобом державного регулювання, яке спрямовується на реалізацію єдиної державної політики у сфері господарювання та захист економічних та соціальних інтересів держави, суспільства й окремих споживачів. У кодексі передбачено, що відносини, пов'язані з ліцензуванням видів господарської діяльності, перелік видів господарської діяльності, що підляга-



ють ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємство в яких забороняється, встановлюються законом [2, п. 2 ст. 12, пп. 1-3 ст. 14, п. 3 ст. 43]. Статті 128, 131, 239 зазначеного кодексу визначають умови здійснення господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, громадянами-підприємцями та благодійними організаціями та визначають види адміністративно-господарських санкцій.

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» прийнятий 3 березня 2015 року був розроблений на виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. Зазначеною стратегією серед першочергових реформ передбачається дерегуляція господарської діяльності, що передбачає серед іншого скорочення кількості документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності та видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню, скорочення кількості органів державного нагляду (контролю), забезпечення надання послуг для громадян та бізнесу в електронному вигляді [3]. Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» (далі – Законом) регулюються суспільні відносини у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначається виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлюється уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, а також відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності [4]. Статтею 7 Закону передбачено, що в Україні підлягають ліцензуванню 33 види господарської діяльності, серед яких і освітня діяльність. Необхідно звернути увагу, що освітня діяльність відноситься до господарської діяльності, яка ліцензується з урахуванням особливостей спеціальних законів у сфері освіти.

Законом визначаються функції спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування, яким відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 № 724 є Державна регуляторна служба України, а також основні принципи формування, права та обов'язки Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування, яка є постійно діючим колегіальним органом при спеціально уповноваженому органі з питань ліцензування. Також статтею 6 Закону закріплюються основні функції та повноваження органів ліцензування. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» органом ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти є центральний орган виконавчої влади в галузі освіти, тобто Міністерство освіти і науки України.

Законом визначено вимоги до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності, а також порядок оформлення та подання документів до органу ліцензування та видачі ліцензій органом ліцензування. Варто звернути увагу, що в Законі передбачено відхід від паперового документообігу, що замінюється можливістю подання заяви і документів до органу ліцензування в електронному вигляді, а також оформлення самої ліцензії відповідно до п. 11 статті 13 Закону як запису в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Беззаперечно, подання заяви та документів в електронному вигляді є зручним та сучасним способом, що дозволяє спростити суб'єктам господарювання доступ до отримання адміністративної послуги щодо ліцензування видів господарської діяльності. На сьогоднішній день ліцензії на право здійснення освітньої діяльності видаються в електронному вигляді (раніше видані ліцензії переоформлюються на електронні), але до набрання чинності положення про внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань інформації про видачу ліцензії вона оприлюднюється на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України та вноситься ним до Єдиного ліцензійного реєстру.

Статтями 12 та 13 Закону встановлюються чіткий порядок та терміни прийняття заяви про отримання ліцензії до розгляду, підстави для залишення її без розгляду, а також підстави для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії. Загальний термін прийняття рішення про видачу, або відмову у видачі ліцензії не повинно перевищувати 10 робочих днів. Нормативним актом встановлюється процедура та підстави для анулювання ліцензії, закладені основи державного нагляду та контролю за діяльністю органів ліцензування у частині додержання законодавства у сфері ліцензування, а також контролю за наявністю у суб'єктів господарювання ліцензії, який здійснює спеціально уповноважений орган з питань ліцензування (Державна регуляторна служба України), та контролю за дотриманням ліцензіатами вимог ліцензійних умов, що проводиться органами ліцензування (Міністерством освіти і науки України).

Одну із найважливіших змін у сфері ліцензування несе закріплене в п. 12 статті 13 Закону положення про те, що ліцензія видається на необмежений строк. При цьому усі ліцензії на провадження видів господарської діяльності, перераховані відповідно до статті 7 Закону і чинні на день набрання чинності Закону, вважаються безстроковими. Це нововведення сприяє спрощенню освітньої діяльності закладами вищої освіти та зменшує вплив держави на їхню діяльність.

Нормативно-правові акти, віднесені до законодавства другого



рівня, регулюють ліцензування господарської діяльності у сфері надання освітніх послуг та представлені спеціальними законами у сфері освіти – Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», а також підзаконними актами, зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності».

Згідно статті 41 Закону України «Про освіту» ліцензування освітньої діяльності поряд з акредитацією освітніх програм, інституційною акредитацією, стандартизацією є інструментом зовнішнього забезпечення якості освіти, який направлений на гарантування та постійне підвищення якості освіти, формування довіри суспільства як до системи освіти, так і до органів управління освітою й закладів освіти. Стаття 43 визначає поняття ліцензування освітньої діяльності як процедури визнання спроможності юридичної або фізичної особи надавати освітні послуги на певному рівні освіти відповідно до ліцензійних умов, а також встановлює, що освітня діяльність може здійснюватись лише на підставі ліцензії, яка видається органом ліцензування [5].

Основні засади правового та організаційного регулювання ліцензування освітньої діяльності закладами вищої освіти встановлюються Законом України «Про вищу освіту», зокрема статтями 1 (пп. 7, пп. 17), 5 (п. 5, 6), 13 (п. 1 пп. 9, 13, п. 2 пп. 1), 24, 27 (п. 2), 31, 33, Перехідними та прикінцевими положеннями (пп. 5, 6, 12 п. 2). Підпунктом 15 пункту 1 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» законодавчо закріплюється визначення «ліцензування» для галузі вищої освіти – «процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності». Також у підпункті 7 пункту 1 цієї ж статті зазначено, що «заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти ...». Відповідно до пункту 2 статті 27 зазначеного Закону встановлюється, що юридична особа, окрім наукової установи, набуває статусу закладу вищої освіти не раніше моменту отримання ліцензії на провадження освітньої діяльності. Відповідно до чинного законодавства наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть здійснювати підготовку на другому (магістерському) рівні за власними освітньо-науковими програмами з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність. Наукові установи можуть також здійснювати підготовку магістрів за освітньо-

науковою програмою, узгодженою з закладом вищої освіти. За таких умов наукова складова такої програми здійснюється у науковій установі, а освітня складова – у закладі вищої освіти. Наукові установи можуть здійснювати підготовку на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти докторів філософії за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність або за освітньо-науковою програмою, окремі елементи якої забезпечуються іншими науковими установами та/або закладами вищої освіти [6, п. 5-6 ст. 5].

Основною статтею Закону України «Про вищу освіту», яка регулює організаційну діяльність щодо ліцензування освітньої діяльності в галузі вищої освіти, є стаття 24 «Ліцензування освітньої діяльності». Зазначеною статтею передбачається: 1) освітня діяльність у сфері вищої освіти провадиться закладами вищої освіти, науковими установами (з метою для підготовки фахівців ступеня доктора філософії) на підставі ліцензій; 2) ліцензії видаються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (Міністерством освіти і науки України) у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України; 3) встановлюється граничний термін – 10 робочих днів, для прийняття рішення про надання ліцензії чи відмови у її видачі; 4) ліцензії видаються окремо за кожною спеціальністю і можуть бути анульовані з підстав, передбачених даним Законом з урахуванням вимог Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»; 5) інформація про видачу та анулювання ліцензії вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти та Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

Варто звернути увагу, що даною статтею передбачається проведення фахової експертизи закладу вищої освіти щодо спроможності здійснювати освітню діяльність за спеціальністю, що ліцензується, відповідно до стандарту освітньої діяльності. Така експертиза мала б проводитися Національним агентством з питань якості вищої освіти на підставі письмової заяви та документів, що підтверджують відповідність заявника стандарту освітньої діяльності за відповідною спеціальністю, упродовж двомісячного терміну. Національне агентство з питань якості вищої освіти видає експертний висновок, який заклад вищої освіти подає до Міністерства освіти і науки України разом із заявою. І вже на підставі отриманих документів Міністерство освіти і науки України мало б у десятиденний термін приймати рішення про видачу або відмову у видачі ліцензії. Саме процедури отримання ліцензії, визначені в Законах України «Про вищу освіту» та «Про ліцензування господарської діяльності», не мають єдиного законодавчого підходу у зв'язку з неузгодженістю правових актів.



Прийнятий пізніше Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», що був розроблений з метою дерегуляції господарської діяльності, вніс істотні відмінності в організаційну процедуру отримання ліцензії, водночас з 2015 року до Закону України «Про вищу освіту», який є спеціальним законом, що регулює відносини у сфері вищої освіти, зміни не внесено.

Також потребує уточнення положення даного закону щодо встановлення підстав для переоформлення ліцензії на провадження освітньої діяльності, одна з яких «наявність на момент закінчення строку дії ліцензії акредитаційного сертифіката за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти» [6]. Даний пункт статті має бути виключений з нормативного акту оскільки він протирічить статті 13 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», відповідно до якої ліцензія є безстроковою.

Основним спеціальним нормативним актом з питань ліцензування освітньої діяльності, в тому числі в галузі вищої освіти є Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності», яка розроблена на виконання Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та стала єдиним нормативно-правовим документом, положення якого встановлюють вичерпний перелік кадрових, організаційних, технологічних (матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення) вимог, обов'язкових для виконання закладом освіти, та вичерпний перелік, зміст та форми документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії (далі – Ліцензійні умови). Вищезазначеною постановою встановлюється перелік видів освітньої діяльності у сфері вищої освіти, що підлягають ліцензуванню – «діяльність закладів вищої освіти і наукових установ, що провадиться з метою підготовки здобувачів вищої освіти за відповідними спеціальностями на певних рівнях вищої освіти, закладів вищої освіти іноземних держав або їх структурних підрозділів (філій), що утворюються і функціонують на території України, незалежно від виду такої діяльності» [7, пп. 10 п. 2].

Ліцензійними умовами вводяться поняття проектної групи (для започаткування спеціальності) та групи забезпечення (для провадження освітньої діяльності за спеціальністю), а також встановлюються вимоги до їх складу та кваліфікації на кожному рівні вищої освіти. Остання редакція Ліцензійних умов, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 № 347 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р.

№ 1187», внесла інституційні зміни до закладів вищої освіти по відношенню до поняття відповідальності за підготовку здобувачів вищої освіти, ввівши поняття «група забезпечення», на яку фактично покладено функції відповідальності за наповненість, аналіз, перегляд змісту, внесення змін та контроль за реалізацією освітніх програм та навчальних планів. До введення поняття «група забезпечення» такі функції несли випускові кафедри та навчально-методичні комісії за спеціальностями закладів вищої освіти.

Вимогами до кадрового забезпечення провадження освітньої діяльності передбачається, що усі науково-педагогічні (наукові, педагогічні) працівники, які здійснюють освітній процес та мають стаж роботи понад два роки мають виконувати мінімум чотири пункти наукової та професійної активності. Пунктом 30 встановлюється вичерпний перелік показників для визначення зазначеної активності. Якщо в попередній редакції Ліцензійних умов чітко зазначалося, що показники для визначення наукової та професійної активності беруться за останні п'ять років, то в новій редакції така вимога є лише до наукових публікацій у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз Scopus та Web of Science Core Collection. На думку автора, не можна говорити про активність як наукову, так і професійну за умови, що показники для її визначення беруться невідомо за який період часу.

Зміни до Ліцензійних умов, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 № 347 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187» передбачають, що заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку іноземців та осіб без громадянства і планують продовжити провадити таку діяльність, повинні пройти процедуру ліцензування у встановленому законодавством порядку. Якщо ж заклад вищої освіти вже має ліцензію за певною спеціальністю та рівнем освіти, то процедура ліцензування передбачає фактично повторне проходження процедури ліцензування за цією спеціальністю та рівнем. У даній ситуації було б більш раціонально передбачити Ліцензійними умовами подання до органу ліцензування відомостей про виконання додаткових вимог для підготовки іноземців та осіб без громадянства разом із заявою про започаткування такого виду освітньої діяльності одночасно за усіма рівнями певної спеціальності, за якими раніше було отримано ліцензії.

Ліцензійними умовами встановлюються додаткові вимоги для отримання ліцензії з правом підготовки іноземців та осіб без громадянства. По-перше, до кадрового забезпечення, зокрема, це наявність у одного з членів проектної групи сертифікату про володіння



англійською мовою на рівні B2 за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти або кваліфікаційними документами (диплом про вищу освіту, науковий ступінь), що пов'язані з використанням зазначеної мови. По-друге, наявність у закладі вищої освіти структурного підрозділу щодо роботи з іноземцями та особами без громадянства, до функцій якого, належить оформлення запрошень на навчання та забезпечення перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні на законних підставах. По-третє, наявність житлових приміщень, придатних для проживання іноземців та осіб без громадянства. По-четверте, додаткові вимоги до офіційного веб-сайту закладу освіти. По-п'яте, обов'язкове вивчення іноземцями та особами без громадянства української мови як окремої навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» [7, абз. 8 п. 2, пп. 9, 14, 15, 27, 36, 38]. Варто звернути увагу, що серед вимог до кадрового забезпечення під час провадження освітньої діяльності відсутня додаткова вимога щодо наявності хоча б у одного з членів групи забезпечення документів про володіння англійською мовою на рівні B2 при підготовці іноземців та осіб без громадянства.

До нормативно-правових актів другого рівня можна також віднести правові акти, які регулюють процедури контролю за дотриманням Ліцензійних умов. Це насамперед Закон України від 05.04.2007 № 877 «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», що визначає правові та організаційні засади, порядок здійснення контролю за дотриманням Ліцензійних умов, а також повноваження органів, що здійснюють державний нагляд (контроль), повноваження та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю) [8]. По друге, наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2017 № 723 «Про затвердження уніфіковані форми актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) у сфері освітньої діяльності закладів освіти, що підлягає ліцензуванню», які розроблені з метою забезпечення єдиного підходу під час здійснення контролю за дотримання закладами вищої освіти Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності [9].

До нормативно-правових актів третього рівня, що регулюють ліцензійну діяльність у сфері вищої освіти, можна віднести закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України тощо, які носять опосередкований вплив на ліцензійну діяльність в даній сфері або закріплюють певні повноваження за окремими інституціями. Це, зокрема:

1. Закон України від 15.05.2003 № 755 «Про державну реєстрацію

юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», що регулює відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб. Згідно даного закону відомості про отримані ліцензії на господарську діяльність та відповідні рішення (вид господарської діяльності; найменування органу ліцензування, що прийняв рішення про видачу ліцензії, відомості про нього та ім'я посадової особи, що внесла запис; дата та номер рішення про надання або відмову у наданні ліцензії із зазначенням підстави для відмови; відомості про місця провадження такої діяльності, підстави та номери рішень про анулювання ліцензії, а також набрання ним чинності; дані про оприлюднення результатів розгляду документів, поданих для ліцензування) вносяться в Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [10].

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України», яка встановлює, що органом ліцензування освітньої діяльності є Міністерство освіти і науки України [11].

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 р. № 724 «Деякі питання Державної регуляторної служби України», якою затверджується Положення про Державну регуляторну службу України. Відповідно до даного положення встановлюється, що Державна регуляторна служба України є центральним органом виконавчої влади, на який покладені функції реалізації державної регуляторної політики, політики з питань нагляду та контролю у сфері господарської діяльності, ліцензування й дозвільної системи у сфері господарської діяльності, дерегуляції господарської діяльності, та є спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування [12].

4. Спільний наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державної регуляторної служби України від 14.07.2015 № 783/40 «Про затвердження Регламенту Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування» встановлюється організаційні основи її діяльності, порядок підготовки та проведення засідань, підготовки та оформлення матеріалів до них і за їх результатом [13].

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.02.2016 року № 125 «Про створення Ліцензійної комісії Міністерства освіти і науки України», яким встановлюється, що підготовка процедури ліцензування освітньої діяльності у професійно-технічній сфері та сфері вищої освіти на усіх рівнях вищої освіти покладається на департамент атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти і науки України, а також затверджується персональний склад та положення про ліцензійну комісію Міністерства. Відповідно до за-



твердженого положення про комісію на неї покладені функції дорадчої участі у прийнятті рішень щодо ліцензування освітньої діяльності, зокрема, попередній розгляд питань та надання керівництву Міністерства освіти і науки України відповідних рекомендацій та пропозицій про видачу ліцензії, розширення провадження освітньої діяльності або щодо відмови у видачі ліцензії, анулювання ліцензії та з інших питань, що стосуються – сфери повноважень Міністерства освіти і науки України, як органу ліцензування [14].

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.10.2016 р. № 803-р «Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади», яке затверджує заходи, що передбачають переведення процедури ліцензування освітньої діяльності закладів вищої освіти в електронний формат через Єдину державну електронну базу з питань освіти [15].

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 року № 363 «Про затвердження Порядку подання органу ліцензування документів в електронній формі» [16]. Варто звернути увагу, що електронне ліцензування освітньої діяльності було запроваджено з 1 березня 2018 року, але у зв'язку із внесенням змін до Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності в травні 2018 року і необхідністю доопрацювання програмного забезпечення подача ліцензійних справ була знову переведена в паперовий вигляд.

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 342 «Про затвердження методик розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), а також уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю)», якою затверджена методика, яка встановлює єдиний підхід до розроблення критеріїв, за якими здійснюється оцінка ступенів ризику від провадження господарської діяльності, в тому числі освітньої діяльності, та визначається періодичність проведення перевірок, а також методика до розроблення уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових та позапланових перевірок [17].

Висновки. Провівши аналіз правового забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти, можна зробити ряд висновків.

1) Згідно чинного законодавства України освітня діяльність закладів вищої освіти підлягає державному регулюванню та відноситься до господарської діяльності, яка підлягає ліцензуванню. Освітня діяльність відноситься до господарської діяльності, яка ліцензується

з урахуванням особливостей спеціальних законів у сфері освіти. Для освітньої діяльності у сфері вищої освіти це закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту», в яких так само як і в Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» закріплено обов'язковість наявності у юридичної особи ліцензії для здійснення освітньої діяльності.

2) В цілому правові засади ліцензування освітньої діяльності закладів вищої освіти представлені сімнадцятьма нормативно-правовими актами трьох рівнів, які були проаналізовані в статті.

3) Розглядаючи правові основи, закладені в Законі України «Про вищу освіту», варто зауважити, що на сьогоднішній день прослідковуються невідповідності окремих норм законодавчих та нормативно-правових актів один одному. Так, статтю 24 Закону України «Про вищу освіту» передбачено, що для отримання ліцензії заклад вищої освіти (наукова установа) подає Міністерству освіти і науки України заяву разом з експертним висновком Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти про можливість видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності. Тобто передбачена пряма участь даного агентства в ліцензуванні освітньої діяльності закладів вищої освіти. Тоді як серед повноважень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, закріплених статтю 18 Закону України «Про вищу освіту» не передбачена участь даного агентства в ліцензуванні освітньої діяльності закладами вищої освіти. Окрім того Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» встановлений вичерпний перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії. Постановою забороняється органу ліцензування вимагати будь які додаткові документи, що не зазначені в Ліцензійних умовах провадження освітньої діяльності закладами освіти. Серед зазначених документів експертний висновок Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти відсутній.

4) Міністерство освіти і науки України як орган ліцензування, постійно вдосконалює процедуру ліцензування освітньої діяльності, в т.ч. у сфері вищої освіти, одночасно прибираючи зайві обмеження та посилюючи увагу на ключові аспекти запровадження та провадження освітньої діяльності в частині вищої освіти. В Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187, в травні 2017 року внесено корективи, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 № 347 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187», зокрема до



обов'язкового ліцензування віднесено освітні послуги з післядипломної освіти для осіб з вищою освітою та підготовка іноземних громадян та осіб без громадянства у сфері вищої освіти, а також внесено інші доповнення та зміни, що дозволяють ліквідувати прогалини попередніх Ліцензійних умов, акцентувати та посилити контроль за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти. Незважаючи на істотні доопрацювання, в Ліцензійних умовах провадження освітньої діяльності залишаються норми, що регулюють вимоги до провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти, які потребують більш чіткого формулювання.

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40-44. С. 356. **2.** Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. С. 144. **3.** Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. *Урядовий кур'єр від 15.01.2015*. № 6. **4.** Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 23. С. 158. **5.** Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № № 2145-VIII. *Голос України від 27.09.2017*. № 178-179. **6.** Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. С. 2716. **7.** Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187. *Офіційний вісник України від 02.02.2016*. 2016. № 7. С. 23. **8.** Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квітня 2007 року (із змінами і доповненнями) № 877. *Відомості Верховної Ради України від 20.07.2007*. 2007. № 29. С. 1001. **9.** Про затвердження уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) у сфері освітньої діяльності закладів освіти, що підлягає ліцензуванню : Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2017 № 723. *Офіційний вісник України від 01.09.2017*. 2017. № 68. С. 59. **10.** Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755. *Відомості Верховної Ради України від 08.08.2003*. 2003. № 31. С. 263. **11.** Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 609. *Офіційний вісник України від 04.09.2015*. 2015. № 68. С. 8. **12.** Деякі питання Державної регуляторної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 р. № 724. *Офіційний вісник України від 23.01.2015*. 2015. № 4. С. 18. **13.** Про затвердження Регламенту Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Державної регуляторної служби України від 14.07.2015 № 783/40.

Офіційний вісник України від 04.08.2015. 2015. № 59. С. 97. **14.** Про створення Ліцензійної комісії Міністерства освіти і науки України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.02.2016 № 125. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-02-19/5137/nmo-125.pdf> (дата звернення: 15.11.2018). **15.** Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5.10.2016 р. № 803-р. *Урядовий кур'єр від 12.11.2016.* № 213. **16.** Про затвердження Порядку подання органу ліцензування документів в електронній формі : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 363. *Офіційний вісник України від 09.06.2017.* 2017. № 45. С. 117. **17.** Про затвердження методик розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), а також уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 342. *Офіційний вісник України від 25.05.2018.* 2018. № 40. С. 26.

REFERENCES:

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku № 435-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR).* 2003. №№ 40-44. С. 356. **2.** Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku № 436-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR).* 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. С. 144. **3.** Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 № 5/2015. *Uriadovyi kurier* vid 15.01.2015. № 6. **4.** Pro litsenzuvannia vydiv hospodarskoi diialnosti : Zakon Ukrainy vid 02.03.2015 № 222-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR).* 2015. № 23. С. 158. **5.** Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № № 2145-VIII. *Holos Ukrainy* vid 27.09.2017. № 178-179. **6.** Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR).* 2014. № 37-38. С. 2716. **7.** Pro zatverdzhennia Litsenziinykh umov provadzhennia osvitnoi diialnosti : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.12.2015 № 1187. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* vid 02.02.2016. 2016. № 7. С. 23. **8.** Pro osnovni zasady derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti : Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2007 roku (iz zminamy i dopovnenniamy) № 877. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* vid 20.07.2007. 2007. № 29. С. 1001. **9.** Pro zatverdzhennia unifikovanykh form aktiv, shcho skladaiutsia za rezultatamy provedennia planovykh (pozaplanovykh) zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi osvitnoi diialnosti zakladiv osvity, shcho pidliahaie litsenzuvanniu : Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 22.05.2017 № 723. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* vid 01.09.2017. 2017. № 68. С. 59. **10.** Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib, fizychnykh osib-pidpriemtsiv ta hromadskykh formuvan : Zakon Ukrainy vid 15 travnia 2003 roku № 755. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* vid 08.08.2003. 2003. № 31. С. 263. **11.** Pro zatverdzhennia pereliku orhaniv litsenzuvannia ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrayiny : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2015 № 609. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* vid 04.09.2015. 2015. № 68. С. 8.



12. Deiaki pytannia Derzhavnoi rehuliatornoi sluzhby Ukrainy : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.12.2014 r. № 724. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy* vid 23.01.2015. 2015. № 4. S. 18. **13.** Pro zatverdzhennia Rehlamentu Ekspertno-apeliatsiinoi rady z pytan litsenzuvannia : Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. Derzhavnoi rehuliatornoi sluzhby Ukrainy vid 14.07.2015 № 783/40. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy* vid 04.08.2015. 2015. № 59. S. 97. **14.** Pro stvorennia Litsenziinoi komisii Ministerstva osvity i nauky Ukrainy : Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.02.2016 № 125. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-02-19/5137/nmo-125.pdf> (data zvernennia: 15.11.2018). **15.** Deiaki pytannia zapobihannia koruptsii v ministerstvakh, inshykh tsentralnykh orhanakh vykonavchoi vlady : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5.10.2016 r. № 803-r. *Uriadovi kurier* vid 12.11.2016. № 213. **16.** Pro zatverdzhennia Poriadku podannia orhanu litsenzuvannia dokumentiv v elektronni formi : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 24 travnia 2017 r. № 363. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy* vid 09.06.2017. 2017. № 45. S. 117. **17.** Pro zatverdzhennia metodyk rozroblennia kryteriiv, za yakymy otsiniuietsia stupin ryzyku vid provadzhennia hospodarskoi diialnosti ta vyznachaietsia periodychnist provedennia planovykh zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu), a takozh unifikovanykh form aktiv, shcho skladaiutsia za rezultatamy provedennia planovykh (pozaplanovykh) zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu) : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 travnia 2018 r. № 342. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy* vid 25.05.2018. 2018. № 40. S. 26.

Рецензент: д.е.н., професор Якимчук А. Ю. (НУВГП)

Klimova A. V., Post-graduate Student, Head of License and Accreditation Department (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

LEGAL SUPPLY OF LICENSING ACTIVITIES OF UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article analyzes and reveals the peculiarities of the legal provision of licensing of educational activities of institutions of higher education as one of the main instruments of state regulation of educational activities and ensuring the quality of educational services. Systematized and analyzed regulatory legal acts regulating the organizational structure of licensing educational activities of institutions of higher education, monitoring of the licensing bodies for compliance with licensing conditions for conducting educational activities and state supervision over the activities of licensing bodies. As a result of the analysis, inconsistencies in the wording of individual legal acts were identified to each other, the shortcomings of certain provisions of regulatory acts and the proposed vision of the author regarding the introduction of amendments to legislative acts on the

reform of the organizational structure of the licensing of educational activities.

Keywords: higher education, state regulation of educational services provision, external quality assurance in higher education, licensing the provision of educational services, legal provision of licensing of educational activities, licensing conditions for educational activities conduction.

Климова А. В., аспирант, заведующая отделом лицензирования и аккредитации (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЛИЦЕНЗИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ

В статье осуществлен анализ и раскрыты особенности правового обеспечения лицензирования образовательной деятельности учреждений высшего образования как одного из основных инструментов государственного регулирования образовательной деятельности и обеспечения качества образовательных услуг. Систематизированы и проанализированы нормативно-правовые акты, регулирующие организационную структуру лицензирования образовательной деятельности высших учебных заведений, осуществления контроля со стороны органов лицензирования за соблюдением лицензионных условий осуществления образовательной деятельности и государственного надзора за деятельностью органов лицензирования.

В результате анализа определены несоответствия в формулировках отдельных нормативно-правовых актов друг другу, освещены недостатки отдельных положений нормативно-правовых актов и предложено видение автора о внесении изменений в законодательные акты в части реформирования организационной структуры лицензирования образовательной деятельности.

Ключевые слова: высшее образование, государственное регулирование предоставления образовательных услуг, внешнее обеспечение качества высшего образования, лицензирование предоставления образовательных услуг, законодательное обеспечение лицензирование предоставления образовательных услуг, лицензионные условия осуществления образовательной деятельности.
